

Цифрові компетентності соціальних працівників як передумова готовності до навчання літніх людей

Social Workers' Digital Competencies as a Prerequisite of their Readiness for Education of Elderly People

Андрій Каркач¹, Тетяна Семигіна¹

Andrii Karkach, Tetyana Semigina

¹ Academy of Labour, Social Relations and Tourism

3-A Kiltseva Doroha, Kyiv, 03187, Ukraine

DOI: [10.22178/pos.70-2](https://doi.org/10.22178/pos.70-2)

JEL Classification: I39

Received 28.04.2021

Accepted 28.05.2021

Published online 31.05.2021

Corresponding Author:

Semigina.tv@socosvita.kiev.ua

© 2021 The Authors. This article is licensed under a Creative Commons Attribution

4.0 License

Анотація. Мета дослідження полягає в тому, щоб визначити рівень готовності соціальних працівників до навчання цифровим технологіям літніх людей в університетах третього віку, які діють на базі територіальних центрів соціального обслуговування. Дослідження проводилося в Полтавській області протягом червня 2020 – жовтня 2020 року. Вибірковою сукупністю були соціальні працівники, які надають освітні послуги слухачам Університету третього віку. Загальна кількість респондентів дослідження – 73 особи.

Аналіз цифрової грамотності соціальних працівників, які надають геронтоосвітні послуги, проводився за п'ятьма основними параметрами: інформаційна грамотність, комп'ютерна грамотність, комунікативна та медіа-грамотність, і технологічна грамотність.

Результати оцінки рівня цифрової грамотності показують, що дві третини соціальних працівників-викладачів мають достатньо знань, навичок і слідує вірним установкам. Водночас цифрові уміння в середньому отримали 3,2 бали (3,4 міські та 3,0 селищні) із 5 можливих. Більшість соціальних працівників (66 осіб, 90%) цифрові технології у геронтоосвітньому процесі Університетів третього віку активно використовують менше 10 років.

У ході дослідження було виявлено, що у теперішній ситуації 96% соціальних працівників-герогогів мають бажання перейти до онлайн-навчання, з них 78% висловили бажання пройти фахову перепідготовку з ведення онлайн навчання.

Як основні перешкоди для освоєння і розробки герогогічних технологій-інновацій соціальні працівники назвали: недостатню інформованість про цифрові нововведення, відсутність науково-методичної літератури з соціальних технологій навчання літніх людей; недостатність матеріально-технічного забезпечення для застосування герогогічних цифрових нововведень; відсутність матеріального стимулювання.

Результати дослідження засвідчують необхідність розвитку у соціальних працівників-герогогів: знань у галузі сучасної комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, а також принципів їх роботи; навичок використання сучасних технологій (гаджетів і додатків); установок в області верифікації інформації з Інтернету і ЗМІ; установок щодо користі сучасних гаджетів для повсякденного життя професіонала.

Ключові слова: цифрові компетентності; цифрова грамотність; соціальні працівники; Університет третього віку; територіальні центри соціального обслуговування; цифровізація геронтоосвіти.

Abstract. The purpose of the study is to determine the level of readiness of social workers to teach digital technologies to the elderly in universities of the third age, which operate based on territorial centres of social services. The study was conducted in the Poltava region from June 2020 - October 2020. The sample was social workers who provide educational services to students of the University of the

Third Age. The total number of respondents was 73 people.

The digital literacy analysis of social workers providing geronto-education services was conducted according to five main parameters: information literacy, computer literacy, communication and media literacy, and technology literacy.

The results of the digital literacy assessment show that two-thirds of social worker-teachers have enough knowledge, skills and follow the right attitudes. At the same time, digital skills received an average of 3.2 points (3.4 urban and 3.0 rural) out of 5 possible. The majority of social workers (66 people, 90%) have been actively using digital technologies in the geronto-educational process of the Third Age University for less than ten years.

The study found out that 96% of social workers-gerorogists desire to move to online learning in the current situation, of which 78% expressed a desire to undergo professional retraining in online learning.

As the main obstacles to mastering and developing gerorogical technologies-innovations, social workers named: insufficient awareness of digital innovations, lack of scientific and methodological literature on social technologies for teaching elderly people; lack of logistics for the application of gerorogical digital innovations; lack of material incentives.

The results of the study indicate the need to develop social workers-gerorogists: knowledge in the field of modern computer technology and software, as well as the principles of their work; skills of using modern technologies (gadgets and applications); installations in the field of verification of information from the Internet and mass media; attitudes about the benefits of modern gadgets for the daily life of a professional.

Keywords: digital competencies; digital literacy; social workers; University of the Third Age; territorial centres of social services; digitalisation of geronto-education.

ВСТУП

Посилена увага до розвитку цифрових технологій в Україні [6] передбачає активну позицію освітнього співтовариства з аналізу і вироблення нових пропозицій в умовах цифровізації освіти [2]. Ситуація така, що не використовувати нові технології неможливо, аби не відстати від подальших процесів інформатизації та цифровізації у професійній діяльності [10].

Цифровізація суспільства сприяла появі такого соціокультурного феномена як «цифрова грамотність» (*digital literacy*) [3, 21]. Цифрова грамотність – набір знань і вмінь, які необхідні для безпечного й ефективного використання цифрових технологій і ресурсів Інтернету. Поняття «цифрова грамотність» як інструмент інформаційної діяльності фахівця з соціальної роботи вийшло за рамки вміння тільки використовувати комп'ютер. Цифрова грамотність слугує каталізатором розвитку, адже сприяє самоосвіті та засвоєнню інших важливих життєвих навичок інформаційного суспільства, споживача електронних послуг [18]. Відтак цифрова грамотність – важлива

життєва навичка, що впливає на всі сфери сучасного життя, зокрема й професійної діяльності соціальних працівників – геророгів [16].

Слід зауважити, що цифрові технології, соціальні мережі і месенджери змінили суспільні цінності, привели до мережевої ідентифікації людини будь-якого вікового періоду, зокрема, й літніх людей [5, 12]. Покладено початок новому типу тих, хто навчається, – слухачі Університетів третього віку (УЗА), які самостійно визначають свою освітню траєкторію; вони мотивовані на особистісний розвиток і самовизначення, ідентифікацію себе у суспільстві. Подібно до базової грамотності людини (вміння читати, рахувати і писати), основи цифрової грамотності (*digital fluency, digital literacy*) [26] формують ресоціалізуючі механізми адаптації до умов мінливого цифрового світу [27]. І першим (як за значимістю, так і за часом) після сім'ї когнітивним соціальним інститутом для більшості людей, і зокрема літнього віку, виступає саме система освіти [1]. Безумовно, важливу роль в Університетах третього віку при територіальних центрах соціального обслуговування відіграють соці-

альні працівники, які надають геронтоосвітні послуги [7].

Формують, а головне, чи можуть формувати сьогодні соціальні працівники цифрову грамотність слухачів Університетів третього віку? Чи володіють самі соціальні працівники достатнім для цього рівнем цифрової грамотності? Чи готові соціальні працівники до цифровізації геронтоосвіти і чи вміють ефективно використовувати інформаційно-комп'ютерні технології в освітньому процесі?

Ця робота ставить за *мету* визначити рівень готовності соціальних працівників до навчання цифровим технологіям літніх людей в університетах третього віку, які діють на базі територіальних центрів соціального обслуговування.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження проводилося в Університетах третього віку (УЗА) при територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Полтавської області протягом червня 2020 – жовтня 2020 року.

Вибірковою сукупністю були соціальні працівники, які надають освітні послуги слухачам Університету третього віку при територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Полтавської області. Загальна кількість респондентів дослідження – 73 особи, з них: старші 45 років – 23 особи (32%), у віці 36 – 45 років – 28 (38%), 26 – 35 річних 18 (25%) і віком від 18 до 25 років – 4 (5%) респонденти.

За освітніми рівнями досліджувані розподілились наступним чином: молодший спеціаліст – 18 осіб (25%), бакалавр – 38 (52%) і магістр – 17 (23%); за гендерною складовою: чоловіки – 3 особи (4%), жінки – 70 (96%); за територіальною належністю: працюють у міських центрах – 39 осіб (53%), у селищних – 34 (47%).

Гіпотеза нашого дослідження припускає, що здатність соціального працівника транслювати слухачеві необхідні для його подальшого життя цифрові знання, навички самостійного пізнання і розвитку, а головне, установки на цей розвиток ґрунтуються на двох передумовах: цифровій грамотності соціального працівника та його професійних е-компетентностях.

Для збору даних використано метод заочного анкетування, оскільки ця форма опитування має перевагу – дозволяє респондентам ретельно обдумувати свої відповіді, не обмежує їх у часі.

При підготовці опитувальника та аналізі результатів дослідження ми виходили з того, що опанування літніми людьми е-сервісами у значній мірі залежить від цифрової грамотності власне соціальних працівників, що надають освітні послуги останнім, та готовності соціальних працівників до впровадження та використання в освітній геронтології цифрових технологій.

За основу ми взяли визначення ООН, згідно з яким «цифрова грамотність – це здатність безпечно і належним чином управляти, розуміти, інтегрувати, обмінюватися, оцінювати, створювати інформацію і отримувати доступ до неї за допомогою цифрових пристроїв і мережевих технологій для участі в економічному і соціальному житті» [28].

Аналіз цифрової грамотності соціальних працівників, які надають геронтоосвітні послуги, проводився за п'ятьма основними параметрами: інформаційна грамотність, комп'ютерна грамотність, комунікативна та медіа-грамотність, і технологічна грамотність. Ці індикатори запропонувала група фахівців під час Саміту G20, який проходив у Берліні у 2017 р. [14].

Інформаційна грамотність (*information literacy*) як один з компонентів цифрової грамотності дозволяє соціальним працівникам ефективно шукати, оцінювати, використовувати і створювати інформацію для досягнення своїх особистих, соціальних, професійних та освітніх цілей [19]. Інформаційно грамотний фахівець здатен адекватно інтерпретувати отримані відомості, висловлювати обґрунтовані судження, а також самостійно створювати різні форми повідомлень і транслювати їх.

Одним з важливих компонентів цифрової грамотності є комп'ютерна грамотність (*computer literacy*) [13, 20].

Спілкування у цифрових середовищах, обмін ресурсами за допомогою онлайн-інструментів, уміння зв'язуватися з іншими та співпрацювати за допомогою цифрових інструментів, взаємодіяти та брати участь у спільнотах та мережах – ось неповний пере-

лік комунікативних компетентностей сучасного фахівця. Комунікативна грамотність (*communicative literacy*) – це запорука розвитку та підтримки соціальних зв'язків і соціального капіталу кожної людини. Комунікативний компонент цифрової грамотності припускає знання можливостей спілкування у цифрових середовищах, розуміння специфіки понять «ідентичність», «довіра», «обмін», «вплив» у цифровому просторі [5, 23, 25].

Медіа-грамотність (*media literacy*) як компонент цифрової грамотності виявляється у здатності фахівця використовувати цифрові медіа й ІКТ, розуміти і критично оцінювати різні аспекти цифрових медіа і медіа контенту, а також уміти ефективно комунікувати у різноманітних контекстах [9, 22].

Якщо фахівець стежить за електронними технологіями, він більше зацікавлений у розвитку власної цифрової грамотності. Соціальний працівник, який позитивно сприймає цифрові технології, характеризується тим, що розуміє технологічні тренди, готовий працювати з новими і сучасними технологіями – додатками, гаджетами, розуміє користь технологічних інновацій як для розвитку суспільства, так і себе особисто. Ось чому компонент «технологічна грамотність» (*technology literacy, digital literacy*) є важливим у складовій цифрової грамотності професіонала у соціальній роботі [17, 24].

Кожен з індикаторів оцінювався у трьох аспектах: когнітивному (знання), технічному (навички) і етичному (установки). Когнітивний аспект характеризує те, як фахівець оцінює, створює, критично підходить до роботи з інформацією, комп'ютером, медіа, як він комунікує з іншими користувачами і як ставиться до технологій; технічний аспект відображає уміння знайти потрібну інформацію, медіаматеріал, а також розуміння того, як працюють цифрові пристрої і нові технології; етичний аспект оцінює установки людей на дотримання загальноновизнаних норм при використанні інструментів цифрового середовища. Наприклад, розуміння необхідності перевіряти достовірність інформації та її джерел, дотримання норм спілкування у мережі тощо.

Умови формування готовності соціальних працівників у нашому дослідженні розумілись як комплекс заходів, що забезпечує підвищення їх професійної компетентності та

рівня їх залученості до процесу цифрової трансформації геронтоосвіти.

Нами була розроблена анкета «Оцінка готовності соціальних працівників викладачів Університету третього віку до навчання е-технологіям літніх людей», яка дозволила оцінити чотири критерії готовності соціальних працівників до інноваційної діяльності з використанням цифрових освітніх технологій: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний.

Ми також виходили з того, що не слід обмежуватися тільки аналізом рівня готовності соціальних працівників-викладачів без виявлення труднощів, проблем і бар'єрів, що виникають у герогогічній діяльності останніх і, відповідно, без розуміння необхідних умов для їх подолання.

Всі учасники дослідження були поінформовані про його мету. Анкетування було анонімним. Статистична обробка результатів відбувалась з дотриманням вимог. Далі в тексті – з огляду на незначну вибірку – результати представлені як в абсолютних числах, так і у відсотках.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цифрова грамотність соціальних працівників

Під час опитування визначено, що тривалість (досвід) використання цифрових технологій у своїй геронтоосвітній викладацькій діяльності соціальні працівники визначили наступним чином: менше 3-х років – 23 особи (міські – 3, селищні – 20) (32%); від 3 до 5 років – 29 (міські – 18, селищні – 11) (39%); від 5 до 10 років – 14 (міські – 11, селищні – 3) (19%); від 10 до 15 років та понад 15 років 5 і 2 особи відповідно (7 і 3% відповідно) і усі вони лише у міській місцевості. Більшість соціальних працівників (66 осіб, 90%) цифрові технології у геронтоосвітньому процесі Університетів третього віку активно використовують менше 10 років.

Більшість соціальних працівників - геронто-викладачів (75%, у т.ч. міські - 87%, селищні - 63%) при визначенні, знаходженні, упорядковуванні та аналізі цифрової інформації, виходять з її актуальності та призначення, користуючись кількома джерелами.

Практично усі герогоги-соціальні працівники (95%) не відчують особливих труднощів під час пошуку будь-якої інформації в Інтернеті (98% і 91% міських і селищних відповідно).

Переконлива більшість соціальних працівників міських Університетів третього віку (91%) дотримуються думки, що інформація в Інтернеті може бути як корисною, так і шкідливою. Серед соціальних працівників селищних Університетів третього віку така думка зустрічається дещо менше (79%).

Інформаційна грамотність як компонент цифрової грамотності відображає навички соціальних працівників, які надають геронтоосвітні послуги, з пошуку інформації в Інтернеті, компетенції по роботі з різними видами даних та оцінці достовірності повідомлень у мережі. Рівень інформаційної грамотності соціальних працівників - герогогів за результатами опитування склав 85%.

У ході розвитку цифрових технологій надавачі соціальних послуг отримують усе більш широкі можливості. 59% соціальних працівників розуміють технічні складові комп'ютерної техніки і принципи їх взаємодії: 69% соціальних працівників надавачів геронтоосвітніх послуг у міських Університетах третього віку можуть оцінити, якою мірою є сучасним комп'ютерне обладнання і програмне забезпечення, яке вони використовують. Серед селищних таку оцінку можуть дати лише 48% соціальних працівників викладачів. Робота на комп'ютері – звичний процес для 91% соціальних працівників герогогів у містах і 87% соціальних працівників викладачів у селищах. Абсолютна більшість соціальних працівників міських (98%) і викладачів селищних (94%) Університетів третього віку відзначають, що комп'ютер допомагає їм у вирішенні повсякденних завдань.

Даний аспект цифрової грамотності визначається навичками фахівця користуватися комп'ютерною технікою та комп'ютерними програмами, використовувати цифрові пристрої незалежно від інтерфейсу для виконання повсякденних завдань, постійним розширенням знань у сфері цифрових технологій, можливістю вирішувати апаратні та програмні проблеми. Соціальні працівники, викладачі Університету третього віку, непогано справляються з труднощами, що виникають у цифровому середовищі, – за підсумками дос-

лідження компонент комп'ютерної грамотності рівний 81%.

91% соціальних працівників - викладачів міських Університетів третього віку і 83% селищних здатні назвати найбільш поширені сьогодні месенджери та соціальні мережі. Вільно можуть використовувати для спілкування сучасні засоби цифрової комунікації 93% міських соціальних працівників - герогогів і 89 селищних. Майже всі міські респонденти (98%) і 92% селищних переконані, що в Інтернеті повинні дотримуватися загальноприйнятих норми шанобливого спілкування.

Навички комунікативної грамотності включають вміння соціальних працівників надавачів геронтоосвітніх послуг користуватися різними видами онлайн-сервісів і електронних пристроїв, дотримуватися норм спілкування у мережі. Цей компонент продемонстрував один з найвищих показників у порівнянні з іншими компонентами цифрової грамотності – 91%.

За даними дослідження переконлива більшість соціальних працівників герогогів вважають, що будь-який користувач може розмістити в Інтернеті будь-яку новину чи повідомлення, які зможуть побачити тисячі людей (98% міських і 96% селищних). В основному майже усі соціальні працівники-геронтовикладачі міських Університетів третього віку (93%) і селищних (89%) знають, як завжди бути в курсі останніх подій і новин – де прочитати, подивитися, почути останні новини. 97% соціальних працівників надавачів геронтоосвітніх послуг у містах мають критичну установку, що жодне ЗМІ не є повністю незалежним і об'єктивним і тому може випадково або навмисно спотворити інформацію. Серед їх колег у селищах критичне ставлення до ЗМІ виявляється дещо рідше (94%).

Цей компонент демонструє компетентності фахівця з соціальної роботи зі знання, наявності певних умінь, мотивації та відповідальності, які передбачають пошук, розуміння, організацію, архівування цифрової інформації, її критичне осмислення, створення і редагування цифрового контенту, навички по роботі з авторськими правами в мережі. Компонент медіа-грамотності серед компонентів цифрової грамотності отримав значення 95%, що є найвищим показником серед досліджуваних.

Майже три чверті міських респондентів (74%) і більше половини селищних (62%) намагаються бути в курсі цифрових технологічних новинок, стежать за трендами в сфері інформаційних технологій. Соціальні працівники - герогоги (88% міські і 79% селищні) в основному відзначають, що використання сучасних технологій (гаджетів і додатків) не викликає у них труднощів. Переконали більшість міських соціальних працівників геронтовикладачів (91%) і 87% селищних дотримуються думки, що сучасні гаджети та додатки допомагають людям у повсякденному житті, спрощують життя.

У розрізі компонентів цифрової грамотності найбільш низьке значення у компонента «технологічна грамотність» (80%). За даним індикатором вимірювалося знання сучасних технологічних тенденцій, навички роботи з сучасними гаджетами і додатками, установки щодо користі технологічних інновацій у цифровій сфері.

За результатами нашого емпіричного дослідження рівень цифрової грамотності соціальних працівників – геронтовикладачів ста-

новить 86% зі 100 можливих, що хоч і є високим, проте не достатнім. Отже, питання актуалізації та підвищення рівня цифрової компетентності соціальних працівників, які надають геронтоосвітні послуги в Університетах третього віку, видається досить нагальним.

Готовність соціальних працівників до навчання цифровим технологіям

У ході дослідження було виявлено, що у теперішній ситуації, коли Україна зіткнулась з необхідністю проваджувати карантинні обмежувальні заходи, 96% соціальних працівників-герогогів мають бажання перейти до онлайн-навчання, з них 78% висловили бажання пройти фахову перепідготовку з ведення онлайн навчання.

Самооцінка сформованості у соціальних працівників-герогогів професійних умінь, що забезпечують їх готовність до роботи в цифровому освітньому середовищі Університетів третього віку наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Самооцінка соціальними працівниками сформованості професійних е-умінь, що впливають на процес навчання цифровим технологіям літніх людей

№	Е-уміння	Разом	Міські	Селищні
1	Наявність уявлень про функціонування ПК і дидактичні можливості ІКТ	4,6	4,8	4,4
2	Володіння методичними основами підготовки наочних і дидактичних матеріалів засобами Microsoft Office	3,9	4,1	3,7
3	Використання Інтернету та цифрових освітніх ресурсів у викладацькій діяльності	4,5	4,7	4,3
4	Володіння способами створення, апробування, коригування та аналізу електронних освітніх матеріалів	4	4,2	3,8
5	Володіння прийомами організації мережевої взаємодії (<i>Skype, Zoom, Google meet</i>)	4,6	4,8	4,4
6	Уміння адаптувати цифрові дидактичні матеріали для власного використання	4	4,3	3,7
7	Володіння прийомами створення та функціонування мережевої взаємодії зі слухачами (<i>Skype, Zoom, Google meet</i>)	2,0	2,4	1,6
8	Володіння прийомами створення та функціонування цифрової мережевої навчальної платформи зі слухачами (<i>Moodle</i>)	1	1	1
9	Уміння управляти електронною поштою	4,8	4,9	4,7
10	Володіння прийомами створення та функціонування системи інформаційної безпеки	2,1	2,4	1,8
11	Уміння використовувати способи подання освітньої інформації за допомогою засобів інформатизації	3,6	3,8	3,3
12	Уміння створювати і вести бази даних з метою здійснення різних видів моніторингу і контролю	3,2	3,4	2,9
	Разом	3,2	3,4	3,0

Примітка: середні бали розраховувались відповідно до 5-бальної шкали Лайкерта, де: 1 означає «зовсім не сформовані» і 5 – «повністю сформовані»

Найвищі бали мають такі чинники як: «Уміння управляти електронною поштою» (4,8), «Наявність уявлень про функціонування ПК і дидактичні можливості ІКТ» (4,6), «Володіння прийомами організації мережевої взаємодії (*Skype, Zoom, Google Meet*)» (4,6) та «Використання Інтернету та цифрових освітніх ресурсів у викладацькій діяльності» (4,5). Найменшу кількість балів набрали такі вміння, як «Володіння прийомами створення та функціонування мережевої взаємодії зі слухачами (*Skype, Zoom, Google meet*)» (2,0) і «Володіння прийомами створення та функціонування системи інформаційної безпеки» (2,1). Взагалі не сформованим виявився чинник «Володіння прийомами створення та функціонування цифрової мережевої навчальної платформи зі слухачами (*Moodle*)» (1,0).

У цілому е-уміння в середньому отримали 3,2 бали (3,4 міські та 3,0 селищні), що вказує на часткову сформованість останніх та дозволяє припустити, що соціальним працівникам-педагогам Університетів третього віку для ефективного здійснення освітнього процесу у цифровому середовищі необхідно перебудувати звичну освітню діяльність: необхідність освоєння комп'ютерної техніки, активне користування Інтернетом, використання цифрового продукту та постійне підвищення власної професійної освітньої кваліфікації.

Мотиваційний компонент готовності соціальних працівників-викладачів до інноваційної діяльності з навчання літніх людей цифровим технологіям характеризується їх розумінням необхідності впровадження інноваційних е-технологій, стійким інтересом до теоретичних проблем, науковим дослідженням та практичною діяльністю в області цифрових інновацій; визначає потребу і прагнення до професійного саморозвитку та особистісного росту в галузі використання е-технологій. Анкетне опитування показало, що на питання: «Чи є у вас інтерес до цифровізації у геронтоосвітній діяльності?» – 59 респондентів (81%) відповіли, що такий інтерес є, і ще 14 осіб (19%) вказали, що є частково. На питання: «Чи згодні Ви, що інноваційні зміни життєво необхідні для функціонування освітньої діяльності Університетів третього віку?» – 54 герогога (74%) відповіли, що повністю з цим згодні, а 16 осіб (22%) – що згодні частково, 3-м респондентам (4%) було важко відповісти.

Як свідчать дані опитування респондентів, не у всіх соціальних працівників, які беруть участь у геронтоосвітній діяльності, є стійкий інтерес до цифровізації геронтоосвітніх технологій і усвідомлена необхідність інноваційних змін. Це стало наслідком того, що в Університетах третього віку, на думку респондентів, не створені належні умови для впровадження е-технологій в освітній процес останніх.

Відповідь соціальних працівників-герогогів на питання анкети: «Чи є, на вашу думку, в УЗА умови для впровадження цифрових освітніх технологій?» – показав, що тільки 47 респондентів (64%) підтверджують повністю наявність таких умов; 16 соціальних працівників (23%) вважають, що умови, створені в УЗА, більш-менш достатні для організації геронтоосвітньої діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; 6 герогогів (8%) впевнені, що такі умови в Університеті третього віку недостатні, 4 респондента (5%) не змогли співвіднести створені в УЗА умови з можливістю реалізації інноваційних геронтоосвітніх послуг.

Когнітивний компонент готовності респондентів до цифровізації навчального процесу УЗА визначається знанням цілей, завдань, способів цифровізації, методів роботи щодо впровадження останніх.

Актуальною і затребуваною темою цифровізації навчального процесу УЗА вважає 51 респондент (70%); 18 опитаних (25%) – досить актуальною; 4 респонденти (5%) вважає, що дана тема не досить актуальна.

Діяльнісний компонент готовності соціальних працівників до навчання цифровим технологіям літніх людей в університетах третього віку передбачає наявність конструктивних умінь для розвитку герогогічних технологій, що реалізуються в геронтоосвітньому процесі. В анкеті на питання: «Ви дотримуєтеся певних герогогічних технологій, розвиваєте їх у процесі своєї навчальної діяльності?» – 59 герогогів (81%) підтвердили, що розвивають свої ідеї з навчання літніх; 12 респондентів (16%) – відзначили, що мають певні педагогічні ідеї, але не розвивають їх; 2 з опитаних (3%) вказали, що не дотримуються жодних герогогічних технологій. Відсутність такого удосконалення діяльності може бути пов'язана з тим, що лише 31 соціальний працівник-геронтовикладач (42%) бачить перс-

пективу своєї професійної геронтоосвітньої діяльності, прогнозує її; 19 респондентів (26%) переглядають таку перспективу в загальних рисах; 23 опитаних (32%) не бачать такої перспективи. У анкетному опитуванні соціальні працівники також виділяють основні перешкоди для освоєння і розробки геронгогічних технологій-інновацій: 37 респондентів (51%) відзначають недостатню інформованість про цифрові нововведення, відсутність науково-методичної літератури з соціальних технологій навчання літніх людей; 56 (77%) – вказують на недостатність матеріально-технічного забезпечення для застосування геронгогічних цифрових нововведень; 7 (10%) – посиляються на відсутність матеріального стимулювання.

Особистісний компонент готовності соціальних працівників до діджиталізації геронтоосвітнього процесу визначає здатність до адекватної оцінки себе як особистості, професіонала, суб'єкта геронтоосвітнього процесу в області інноваційної діяльності та своїх творчих здібностей. Відповіді респондентів на питання: «Як Ви оцінюєте себе в області планованої інноваційної викладацької діяльності USA» – показали, що тільки 9 соціальних працівників-геронгогів (12%) оцінюють себе як геронгога-новатора, який пропонує нові напрямки розвитку; 59 педагогів (81%) готові підтримувати можливі інноваційні зміни; 5 опитаних (7%) вважають себе консерваторами, які воліють працювати у традиційному режимі.

Попри проблеми, що виникають у процесі цифровізації соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку», соціальні працівники згодні, що саме інноваційна діяльність впливає на мотивацію до підвищення професійної компетентності, оскільки спонукає до самоосвіти фахівця з соціальної роботи (83%); розробки та впровадження нових форм освітніх послуг літнім людям (63%), методичного та дидактичного забезпечення навчального процесу (35%).

Компетентність соціальних працівників - геронгогів у сфері застосування цифрових технологій виявляється не тільки в їх здатності використовувати е-технології у наданні освітніх послуг Університету третього віку, а й у прагненні розвиватися з професійної точки зору, привносячи інновації у викладання літнім слухачам.

Наразі процес навчання в Університеті третього віку стає все більш технологічним, розглядаючи інформаційне середовище як універсальний інструмент як у набутті знань літніми слухачами, так і удосконаленні професійних навичок соціальними працівниками – геронгогами [8].

Цифрове освітнє середовище – це нова реальність, у якій усі елементи системи освіти людей третього віку взаємодіють за допомогою нових цифрових інструментів і технологій, дозволяючи вибудовувати персональні освітні траєкторії, а також формувати цифрове мислення у літніх слухачів.

У рамках проведеного дослідження підтверджується гіпотеза, що перехід до нових цифрових форматів геронтоосвіти більшою мірою визначається людським фактором, має цілу низку соціально-психологічних аспектів. Відтак питання формування готовності соціальних працівників, які надають геронтоосвітні послуги, до роботи в умовах цифрового освітнього середовища продовжує бути актуальним, особливо для системи геронтоосвіти Університетів третього віку та соціальної роботи в цілому, що підтверджується й іншими дослідженнями [4; 11].

Злиття інформаційних технологій з повсякденним життям певним чином змінюють спосіб нашого існування, способи отримання і обробки інформації, дозвілля і розваг. Активно змінюються професійні процеси, з'являються нові види і форми взаємовідносин в цьому єдиному інформаційному просторі, що впливає на трансформацію усталених практик соціальної роботи та освіти, впровадження інноваційних підходів.

На нашу думку, для підвищення мотивації соціальних працівників - геронгогів до інноваційної діяльності необхідно:

по-перше, продовжити роботу з інформування геронгогів про цілі і завдання інноваційного проекту цифровізації як освітнього процесу Університету третього віку, так і повсякдення у цілому;

по-друге, розробити систему підвищення кваліфікації соціальних працівників у галузі використання е-технологій, забезпечити доступність комп'ютерної техніки для соціальних працівників - викладачів, збільшити кількість автоматизованих робочих місць з підключенням до мережі Інтернет;

по-третє, розробити систему стимулюючих виплат соціальним працівникам – героюгам, які активно впроваджують е-технології та цифрові продукти у геронтоосвітню діяльність Університетів третього віку.

ВИСНОВКИ

Результати оцінки рівня цифрової грамотності показують, що дві третини соціальних працівників-викладачів мають достатньо знань, навичок і слідує вірним установкам. Водночас цифрові уміння в середньому отримали 3,2 бали (3,4 міські та 3,0 селищні) із 5 можливих.

Результати дослідження засвідчують необхідність розвитку у соціальних працівників-героюгів:

- знань у галузі сучасної комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, а також принципів їх роботи;

- навичок використання сучасних технологій (гаджетів і додатків);

- установок в області верифікації інформації з Інтернету і ЗМІ;

- установок щодо користі сучасних гаджетів для повсякденного життя професіонала.

Такий крок видається необхідною передумовою для подальшого розвитку цифрових компетентностей, що застосовуються у геронтоосвітній діяльності соціальними працівниками – викладачами університетів третього віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Buiashenko, V. (2017). *Stalyi rozvytok i suchasna paradyhma osvity* [Sustainable development and the modern paradigm of education]. *Visnyk Akademii pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu*, 2, 72–74 (in Ukrainian)
[Буяшенко, В. (2017). Сталий розвиток і сучасна парадигма освіти. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*, 2, 72–74].
2. Buiashenko, V., & Semigina, T. (2018). *Universytety u tsyfrovu epokhu* [Universities in the digital age]. In *Internet-osvita-nauka-2018* (pp. 261–262). Vinnytsia: VNTU (in Ukrainian)
[Буяшенко, В., & Семігіна, Т. (2018). Університети у цифрову епоху. В *Інтернет-освіта-наука-2018* (с. 261–262). Вінниця: ВНТУ].
3. Havrilova, L. H., & Topolnyk, Ya. V. (2017). *Tsyfrova kultura, tsyfrova hramotnist, tsyfrova kompetentnist yak suchasni osvitni fenomeny* [Digital culture, digital literacy, digital competence as the modern educational phenomena]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, 61(5), 1–14 (in Ukrainian)
[Гаврілова, Л. Г., & Топольник, Я. В. (2017). Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 61(5), 1–14].
4. Horishna, N. M. (2009). *Profesiina kompetentnist sotsialnoho pratsivnyka yak skladova yoho fakhovoi pidhotovky* [Professional competence of a social worker as a component of his professional training]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia "Pedagogika. Sotsialna robota"*, 16–17, 114–117 (in Ukrainian)
[Горішна, Н. М. (2009). Професійна компетентність соціального працівника як складова його фахової підготовки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*, 16–17, 114–117].
5. Huliaieva, L., Golovko, Ya., Fil, H., & Semigina, T. (2021). *Molod z invalidnistiu i sotsialni media: derzhavna polityka, proiektna diialnist, inkluziia* [Youth with disabilities and social media: public policy, project activities, inclusion]. Kyiv: APSVT (in Ukrainian)
[Гуляєва, Л., Головка, Я., Філь, Г., & Семігіна, Т. (2021). *Молодь з інвалідністю і соціальні медіа: державна політика, проектна діяльність, інклюзія*. Київ: АПСВТ].
6. Pro skhvalennia Stratehii tsyfrovoyi transformatsii sotsialnoi sfery [On approval of the Strategy for digital transformation of the social sphere] (Ukraine), 28.10.2020, No 1353-p. Retrieved

- February 1, 2021, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text> (in Ukrainian)
[Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери (Україна), 28.10.2020, № 1353-р. Актуально на 01.02.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text>].
7. Karkach, A. (2020). Digital resocialisation of the elderly people in the territorial centre of social services. *Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University Named after K. D. Ushynsky*, 3(132), 173–179. doi: 10.24195/2617-6688-2020-3-20 (in Ukrainian)
[Каркач, А. (2020). Цифрова ресоціалізація літніх людей в умовах територіального центру соціального обслуговування. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 3(132), 173-179. doi: 10.24195/2617-6688-2020-3-20].
8. Leshchynskiy, A. (2017). *Kompetentnosti social'nogo rabotnika v kontekste chetvertoj promyshlennoj revoljucii* [Social worker competence in the context of the fourth industrial revolution]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya "Pedagogichni nauky"*, 3, 68–73 (in Russian)
[Лещинский, А. (2017). Компетентности социального работника в контексте четвертой промышленной революции. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*, 3, 68–73].
9. Petryk, L. P. (2017). *Media-hramotnist yak navychka XXI* [Media literacy as the 21st century skill]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*, 27, 100–104 (in Ukrainian)
[Петрик, Л. П. (2017). Медіа-грамотність як навичка XXI ст. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 27, 100–104].
10. Semigina, T. V. (2016). On-lain tekhnolohii u praktychnii sotsialnii roboti [Online technologies in practical social work]. In *Internet-osvita-nauka-2016* (pp. 119–121). Vinnytsia: VNTU (in Ukrainian)
[Семигіна, Т. В. (2016). Он-лайн технології у практичній соціальній роботі. В *Інтернет-освіта-наука-2016* (с. 119–121). Вінниця: ВНТУ].
11. Semigina, T. V., Karagodina, O.H., & Dvoriak, S. V. (2020). Tsyfrovyy format doslidzhen iz sotsialnoi roboty: refleksii praktychnoho dosvidu [Digital format of social work research: reflections of practical experience]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho*, 3(132), 89–97. doi: 10.24195/2617-6688-2020-3-10 (in Ukrainian)
[Семигіна, Т. В., Карагодіна, О.Г., & Дворяк, С. В. (2020). Цифровий формат досліджень із соціальної роботи: рефлексії практичного досвіду. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 3(132), 89–97. doi: 10.24195/2617-6688-2020-3-10].
12. Trifanina, L., & Vainola, R. (2016). Rol informatsii v suchasnomu suspilstvi [The role of information in modern society]. In *Liudyna, kultura, tekhnika v novomu tysiacholitti* (pp. 32–33). Kharkiv: NAU imeni M. Zhukovskoho "KhAI" (in Ukrainian)
[Трифаніна, Л., & Вайнола, Р. (2016). Роль інформації в сучасному суспільстві. В *Людина, культура, техніка в новому тисячолітті* (с. 32–33). Харків: НАУ імені М. Жуковського «ХАІ»].
13. Beyers, R. N., & Koorbanally, N. A. (2010). *Computer literacy: insufficient for digital age literacy learners*. Retrieved from https://researchspace.csir.co.za/dspace/bitstream/handle/10204/4753/Beyers_2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y
14. Chetty, K., Qigui, L., Gcora, N., Josie, J., Wenwei, L., & Fang, C. (2017). Bridging the digital divide: measuring digital literacy. *Economics Discussion Papers, 2017-69*. Retrieved from <http://www.economics-journal.org/economics/discussionpapers/2017-69>

15. Chetty, K., Wenwei, L., Josie, J., Shenglin, B. (2018). Bridging The Digital Divide: Measuring Digital Literacy. *Economics*. URL: <http://www.economics-ejournal.org/economics/journalarticles/2018-23/>
16. Eisenberg, M. B. (2008). Information Literacy: Essential Skills for the Information Age. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, 28(2), 39–47. doi: [10.14429/djlit.28.2.166](https://doi.org/10.14429/djlit.28.2.166)
17. Hill, A. & Shaw, I. (2011). *Social work & ICT*. London: Sage.
18. Ingerman, Å., & Collier-Reed, B. (2010). Technological literacy reconsidered: a model for enactment. *International Journal of Technology and Design Education*, 21(2), 137–148. doi: [10.1007/s10798-009-9108-6](https://doi.org/10.1007/s10798-009-9108-6)
19. Janssen, J., Stoyanov, S., Ferrari, A., Punie, Y., Pannekeet, K., ? Sloep, P. (2013). Experts' views on digital competence: Commonalities and differences. *Computers & Education*, 68, 473–481. doi: [10.1016/j.compedu.2013.06.008](https://doi.org/10.1016/j.compedu.2013.06.008)
20. Johnston, B., & Webber, S. (2005). As we may think: Information literacy as a discipline for the information age. *Research Strategies*, 20(3), 108–121. doi: [10.1016/j.resstr.2006.06.005](https://doi.org/10.1016/j.resstr.2006.06.005)
21. Jordan, H., Hunter, E., Lee, I. C., Wighting, M. & Derrick, M. G. (2016). Tablet Technology for Educators. In *Proceedings of Global Learn-Global Conference on Learning and Technology* (pp. 94-100). Limerick: Association for the Advancement of Computing in Education. Retrieved from <https://www.learntechlib.org/primary/p/172714>
22. Knobel, M & Lanskear, C. (2008). *Digital Literacies: Concepts, Policies, and Practices*. New York: Peter Lang Publishing.
23. Koltay, T. (2011). The media and the literacies: media literacy, information literacy, digital literacy. *Media, Culture & Society*, 33(2), 211–221. doi: [10.1177/0163443710393382](https://doi.org/10.1177/0163443710393382)
24. Le Crosnier, H. (2014). Internet et numérique. *Hermès*, 70(3), 25. doi: [10.3917/herm.070.0023](https://doi.org/10.3917/herm.070.0023)
25. Longardner, T. (2015, March 15). *The Growing Need for Technical and Digital Literacy*. Retrieved from <https://www.usnews.com/news/articles/2015/03/16/the-growing-need-for-technical-and-digital-literacy>
26. López Seguí, F., de San Pedro, M., Aumatell Verges, E., Simó Algado, S., & Garcia Cuyàs, F. (2019). An Intergenerational Information and Communications Technology Learning Project to Improve Digital Skills: User Satisfaction Evaluation. *JMIR Aging*, 2(2), e13939. doi: [10.2196/13939](https://doi.org/10.2196/13939)
27. Miller, C., & Bartlett, J. (2012). 'Digital fluency': towards young people's critical use of the internet. *Journal of Information Literacy*, 6(2), 35-55. doi: [10.11645/6.2.1714](https://doi.org/10.11645/6.2.1714)
28. Redecker, C., & Punie, Y. (2013). The Future of Learning 2025: Developing a vision for change. *Future Learning*, 2(1), 3–17. doi: [10.7564/13-fule12](https://doi.org/10.7564/13-fule12)
29. UNESCO-UIS. (2018, June). *A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator 4.4.2*. Retrieved from <http://hub.hku.hk/bitstream/10722/262055/1/Content.pdf>